

len távolságban él, a második jelentéktelen. Tanulságos irodalomtörténeti összehasonlítás kínálkozik itt, szólni lehetne az „elkésett romantika” és a „népi realizmus” sajátos ötvöződéséről, összevetés kínálkozik a környező kis finnugor népek, a csere-miszek, votjákok, zürjének, mordvinok irodalmával egyfelől, akikkel az életmód és azonos társadalomtörténeti helyzet köti össze a csuvasokat, másfelől a török népek irodalmával, a tatárokéval mindenekelőtt, akikkel a hagyományok, a történelem és a nyelv kapcsolja össze őket. Elemezni lehetne a mű esztétikai sajátságait, verselésének, költői formáinak gyökereit és mindenekelőtt hatását. A *Narszpi* ma a csuvas irodalmi tudatnak olyan része, mint Arany Toldija a magyarnak, iskolai tankönyvek anyaga, ma élő költők helyének, nyelvének felméréséhez szolgáló kiindulópont, a csuvas stilisztikák és nyelvtanok példamondatainak forrása. De talán mindezek helyett most szóljon a mű maga.

Még néhány szó a fordításról és az itt következő részletekről. A *Narszpi* magyar fordítását 1967-ben, első csuvas-földi tartózkodásom alatt kezdtem el, együtt a csuvas élőnyelv megismerésében tett első lépéseimmel. A *Narszpinak* számos orosz fordítása van, lefordították a Szovjetunió szinte minden nyelvére, és megjelent bolgárul is. Legjobb fordítását Peder Huzangajnak köszönhetjük, a nemrég elhunyt nagy csuvas írónak, aki Ivanov falujában született. Csebokszári tartózkodásom alatt Huzangaj magnószalagra olvasta nekem a teljes *Narszpi* szövegét, s ez az egyedülálló felvétel sokban segített a mű zeneiségének, ritmusának-dallamának megértéséhez. Huzangaj és más csuvas barátaim sokat segítettek a fordításban is — gondolkunk csak arra, hogy a Toldihoz is magyarázat kell diákjainknak. A fordítás egyik nagy élménye volt, hogy igen sok esetben a magyar nyelv szerkezete, fordulatai olyan készen kínáltak a csuvas eredeti visszaadására, amit a teljesen más szerkezetű orosz nyelv még a kétnyelvű Huzangaj egyébként remek fordításában sem tudott visszaadni. Így készült el nyersfordításom, amely hamarosan megtalálta avatott műfordítóját, Bede Annát, akinek a sajátos finnugor és török nyelviség iránti érzékenységét már számos műfordításából, de mindenekelőtt a Sámándobok, szóljátok! ragyogó antológiájából ismerhettük meg.

Ivanov 1915-ben csonttuberkulózisban halt meg — 25 éves volt. A *Narszpi* szövegén haláláig dolgozott, a több mint kétezer soros mű néhány sora nem készült el végleges formában. Alapszöveggként az 1957-es csebokszári kritikai kiadást használtam. Az itt következő válogatás igyekezett lehetőleg teljes képet adni a műről. Csak remélni lehet, hogy nemsokára mód lesz ennek a világirodalmi rangú munkának teljes egészében való közrebocsátására. Sokszoros közünk van hozzá.

KONSZTANTIN IVANOV

Narszpi, szép leány

FORDÍTOTTA: BEDE ANNA

1. SZILBI FALUBAN

Tavaszhavának végén
Lágy sugarak ragyognak,
Szilbi falu vidékén
A hó hirtelen olvad.
Hegy, kőszikla sötétebb,
Hogy a hó eltűnt, attól,

Serken sűrű növényzet
Erős napsugaraktól.
Borús tél búcsúzóban,
Elmegy sirva, bánkódva,
Jéghideg könnye csobban,
Tűnt napjait gyászolja.
Zubogó víz patakja
Vízmosásokban zihál,

Mintha sírni akarna,
 Kigyúlt nap lángjainál.
 Télnek könnye megered,
 Hó-hatalma megrokskad.
 Játszanak a gyerekek,
 Már mezítláb futkosnak.
 Szilbi falu jó módos,
 Erdő közepében van,
 Házsor húzódik, rangos,
 Vén fűzek árnyékában.
 Fényes szép határában
 Frissen-font kerítések,
 Szérűskertjében boglyák,
 Gyümölcsfák, csodaszépek.
 Széles utcái szélén
 Zsindelyes házak ülnek,
 Utcáinak szegélyén
 Zöld kiskertek terülnek.
 Házainak udvarát
 Kőkerítés keríti,
 Szép díszes kapuk várnak,
 Faragott kapuszárnyak.
 Szilbi falu — nagy falu,
 Akárha város volna.
 Bizonytal aki itt él,
 Boldog minden lakója.
 Minthogyha mennyben járna,
 Aki Szilbiben jár-kel.
 Nem fáj idő múlása,
 Mert az örömben száll el.
 Madárdal és emberhang
 Messze cseng körös-körül,
 Belopószik a szívébe.
 Tavasz van, minden örül.
 Utcákon az emberek
 Sétálgatnak mint urak.
 Ház mögött a gyerekek
 zivajozva játszanak.
 Napnál fényesebb lányok
 Hattyúként járnak arra,
 Csillog fémes sok láncuk,
 Cseng minden mozdulatra.
 Kapu előtt döng a föld,
 Táncolnak víg legények.
 Szilbi csuvas faluban
 Hej, milyen szép az élet!

2. A SZÉP LEÁNY

Zöld fű között szál virág
 Gyönyörűn bukkán elő.
 Híres Szilbi faluban
 Narszpi nevű leány nő.
 Arca, szeme csodaszép,

Mint vadvirág a réten,
 Két szeme két igazgyöngy,
 Csillog éjjél-sötéten.
 Hátán hosszan kigyózó
 Hajfonata leng-lebeg,
 Járton-járása közben
 Fém-díszei csengenek.
 Ha szemével reá néz,
 Minden legényt megigéz.
 Ajka ha mosolyodik,
 Legény-szív olvadozik.
 Pusztai szép virágra
 Ugyan ki nem vet szemet?
 Ilyen szépséges leányt
 Melyik legény nem szeret?
 Ahogy a nap alászáll,
 Arcát mossa szép puhán,
 S szokik a szép hajadon,
 Kendőt kebelére von,
 Csengő-bongó díszait
 A vállán általveti,
 Lágy selyem fejkendőjét
 Lánya-mód tekerve köti.
 Halk hangját aki hallja,
 hasonlít madárhangra,
 és amikor felkacag,
 erős, akár férfihang.
 Aki körülötte él,
 Hangjában gyönyörködik.
 Hajnalcsillag ha ragyog,
 Ő az égre mosolyog,
 Édesapja házában
 Nyugton tér nyugovóra,
 Gyönyörű álmokat lát,
 Alva is mosolyogva.
 Alighogy fölkel a nap,
 Narszpi munkájához lát,
 Dalolva hímezni kezd,
 Hozza selyem fonálát.
 Máskor varrogatni kezd,
 Öltései mint a gyöngy,
 Acéltűje de szépen
 Bújócskázik kezében!
 Vagy vászonszövéshez ül,
 Vetélővel játszogat,
 Vagy a motollát húzza,
 Csévéli a fonalat.
 Ha a padon a cica
 Mosdik már, — vendéget vár, —
 Egy-kettő kész az ebéd,
 keze-lába frissen jár.
 Így telnek jó évei,
 Lányéletét így éli,
 Míg kérő nem érkezett,
 Idegen falu-béli.

Narszpi apja Migeder
 Igencsak gazdag ember.
 A leányát szereti,
 dicsérve emlegeti.
 Hol van még egy ilyen lány:
 Van-e külön Narszpinál?
 Vajon cipője van-e,
 s pénzből való ékszere?
 Híres Szilbi faluban
 Nincs még egy ilyen leány,
 Mint Migeder leánya,
 Mert Migeder gazdag ám!
 Színezüstben, szöttesben
 Szegények-e kádjai?
 Vagy nem roskadoznak-e
 Színig telt magtárai?
 Vaj, tej, túró, sárga méz
 Pince tetejéig ér.
 Nem hazugság, színigaz:
 Nincs külön Migedernél.
 Igaz szóban család nincs,
 Migeder előkelő,
 faluszerke ki csak él,
 hozzá egy sem mérhető.
 Háza akár egy város,
 eltéved aki belép,
 röpköd számtalan szárnyas
 udvarában szerteszét.
 Hátsó kertje végében
 kéverakások sorban,
 színig telt hombárjai,
 belőlük árpa csorran.
 Lovai mind paripák,
 füvet-zabot zabálnak,
 tolong hordó-kövérer
 számtalan háziállat.
 Turi-kaszibéli ház:
 messziről odalátni,
 gazdája joggal büszke:
 Migeder nem akárki.
 Ilyen ember Migeder.
 leányát úgy szerette,
 nagyfarsangnak utóján
 leányát eljegyezte.
 Várja a falu népe
 a jeles napot nagyon:
 gazdag gazdaghoz megyen,
 lesz itt nagy lakodalom.
 Szinsze napja mikor jó?
 De lassan száll az idő!
 Szimek napja mikor jó?
 Mikor jó a gazdag vő?
 Migeder háza népe
 varr és sző, sok a dolog,
 ajándékok készülnek,
 mindenki sűrög-forog.

Csak Narszpi, a bájos lány
 bánkodik lakodalmán,
 szótalan, könnye csorran,
 Szetnert hívja titokban.
 Kicsi kunyhó kuporog
 falu végén, félszegen,
 hol Szetner, ifjú legény
 anyjával él csendesen.
 Két erős keze van,
 egyetlen jó lova van,
 vére parázs, szeme fény.
 Anyja öreg már szegény.
 Ellenség ha haddal jó,
 vad vihar Szetner dühe...
 Ezen kívül Szetnernek
 semmije sincs, semmije.
 Jól megjegyezd: Migeder
 leányát pórhoz nem adja,
 pedig Narszpi szép leány
 szíve már Szetner rabja,
 bánkodik keseregve,
 gyászos lesz lakodlma.
 Magas palánkú vályúnál
 öreg fűzfa sátora.
 Szetner minden hajnalon
 szerelmét várja oda.
 Pompás lovát itatja,
 Narszpiról álmodozik,
 aki minden reggel itt
 vödörrel vizet merit.
 Narszpi zengve-bongva jön,
 két vödör a kezében.
 Szetner szíve dong-dobog
 féktelen örömeiben.
 Narszpi ajka mézet ont,
 sugároz fényes mosolyt.
 Fent a magas vályúnál
 fényes szemmel Szetner áll,
 szőke bajusza alatt
 fakadnak forró szavak,
 ajkai a szép lánynak
 vallomást sóhajtanak.

5. A JAVASEMBERNÉL

Aprócska füstös ház,
 öregpapa a padon.
 Ablaka csak füstnyílás,
 fény nem téved be azon.
 Csak ha ajtót nyit vendég,
 akkor lesz bent fényesség,
 mikor a nap sugára
 bezuhog a szobába.
 Ül apó a sarokban,
 kezében ár, dolgozgat,

eres keze-lába jár,
 öreg bocskort foltozgat.
 Egyszer csak nyaláb sugár
 zuhogva hull elébe,
 s rápermetez az öreg
 fehér-havú fejére.
 Szimek-ünnep nesze kél
 kintről, szív-dobogtató,
 fény szikrái táncolnak,
 aranyban ragyog apó.
 Szöszmötölve, szuszogva
 bocskorát foltozgatja,
 még csak észre sem veszi,
 hogy belépett valaki.
 Nyitott ajtaja előtt
 öregasszony áll bizony,
 ősz öregapóhoz jött,
 meleg szavakkal köszönt.
 Meleg szavakkal szólván
 Szetner anyja megjelent,
 mert Szetnert, szegény fiát
 vészes varázs verte meg.
 Jeles javasemberhez
 jóslatért jött, mondotta,
 búval-bajjal bánkodva
 bánatát elsorolta.
 Soká ők az öreggel
 beszéltek, üldögéltek,
 idéztek régi múltat,
 szétfoszlott régi képet.
 Nem sok idő múltával
 ráállt a javasember,
 pár harisnyát, rend ruhát
 ha az öregasszony ad.
 Aztán felállt az öreg,
 bocskorát félretolta,
 bezárta az ajtaját,
 vassal betámasztotta,
 felöltötte subáját,
 sapkát hóna alá vett,
 maga elé pénzt hintett,
 ekevasat földre tett,
 fehér havú szakállát,
 simogatta ősz haját,
 bámult szemét meresztve,
 mint vak, aki mit se lát.
 Tétovázva álldogált,
 simogatta szakállát,
 s az asszonyhoz fordulva
 így szabta szelíd szavát:
 „Hoplokán seb — nem gyógyul,
 szíve kitépve — nem újul,
 Pülel isten rendelte
 megmáshatatlannul.
 Pülel isten rendelte
 hogy röviden, bajban él.

Hideg napok jönnek el,
 megdermed a forró vér.
 Kemény napok virradnak,
 a lágy lelkek megfagynak.
 Forró napok jöttekor
 a megfagyott vér felforr,
 a rideg rögökre hull,
 a lágy lélek lángragyúl.”
 Most az öreg megpihent,
 fölállt elgondolkozva,
 subája és sapkája
 rákerült a padkára,
 aztán szavát folytatta
 az asszonyhoz fordulva,
 ki a padkán ringva ült,
 előre meg hátra dült.
 „Nem rossz szellem okozza,
 nem a Kiremet hozza,
 nem Jereh, a vész-hozó,
 embernek kór-okozó;
 nem, húgom, Isten maga
 szabta ki ezt fiadra.
 Ne sírj, húgom, Pülel nagy,
 ki szállhat véle harcba?”
 Ekképp szólott az öreg,
 és zavartan elnémult,
 szája több szót nem ejtett,
 újra munkájához nyúlt,
 főlehajtva kesergett,
 zavarában fészengett,
 fogta rongyos bocskorát,
 aztán többször föl sem állt.
 „Micsoda nap van ma?” — szólt,
 magamagához szólva.
 „Ó, hányszor az emberek
 hallgattak kódós szódra,
 mit magad sem hihettél...
 Micsoda nap ez a nap?
 Szívből szólván szavakat,
 letem most igazakat?
 Igazán igazakat?”

6. A MENEKÜLÉS

Napfény ritkul, rejtezik,
 falu nyugovóra tér,
 setéség megérkezik,
 vigasság végéhez ér.
 Falubéli lány, legény
 megy dalolni, játszani.
 Szép menyasszony, Narszpi mén
 látnyságát búcsúztatni.
 Végső-késő estelen,
 mígnem menyecske leszen,
 Szetnertől búcsúzni vágy

elmenőben, csöndesen.
 Szetner csak áll, várva vár
 fő-lehajtvá, szóltanul.
 Sír a bánatos leány,
 szép szeméből könnye hull.
 Vendég népség szétszolt,
 de ők beszélgettek még,
 szavuk csöndesedve szólt,
 s kigyúlt a tárt-karú ég.

Csillagocskák réges-rég
 fúltak fekete éjbe,
 vadon erdőn sötétség,
 felhők feketesége.
 Zuhogás, eső csobog,
 vadonban verdes, zuhog,
 szél száguld, fetreng a föld,
 éhes farkasként üvölt.
 Villám villog, utat vág
 erdőkbe rejtelmesen...
 Úttalan utakon át
 lovas fut keservesen.
 Paripa vágat, robog,
 patakban pata dobog,
 ketten lovagolnak ott,
 lovuk már-már összerogy.
 Fenyő-felhő forogva
 (fekete-zöld zuhatag)
 „Szép jó utat...” morogja.
 Fő-lehajtvá utat ad.

Hajnal világosodik,
 napkelte közeledik.
 Hajnalnak hasadtával
 násznép im gyülekezik.
 Vőfények hogy megjöttek
 rendben mind táncolna már,
 ahány nyoszolyóleány
 rendben mind dalolna már.
 Am dudást hogy dudálna
 hallani még nem lehet,
 tisztas vendégek között
 tömény szeszt nem töltenek.
 Embere meg asszonya
 füstösházban veszekszik.
 Hej, nem civakodnának,
 bánatban ne volnának.
 Veszekednek, vesződnék:
 lányuk eltűnt, megszökött,
 Narszpi szépjány megszökött
 esti vigasság között.

Három lovas nyargal ott,
 nyomon nyomozva lohol,
 ez emitt, amaz amott,
 nem leli őket sehol.

Futton futva fölfigyel:
 miféle hang ez? mi jel?
 Nap fénye fönt fölragyog:
 miféle út nyílik ott?
 Nincs, nincs semmiféle jel,
 vágdatni, vesződni kell,
 szitkokat szór a szájuk...
 Hamar! Hamar! Utánuk!
 Vad vadon. Rikoltva szól
 mélyén megbúvó madár.
 Nyomnak nyoma sincsen már,
 sehol, semmi sincs sehol.
 Három lovas nyargal ott,
 nyomon nyomozva lohol,
 ez emitt, amaz amott,
 nem leli őket sehol.

Szetner fekszik, aluszik
 tölgyfa alatt szelíden.
 Narszpi ülve álmodik,
 Szetner fejénél pihen.
 Narszpi álmot álmodott:
 véreb űzi, vérengző,
 fogát vicsorítva fut,
 felnyög nyomán az erdő.
 „Hol tekeregsz, gonosz lány?
 Széttéplek, ha rádlelek!”
 Véreb lába ahol jár,
 vad bozót ropog-recseg.
 Jaj, közeleg, közeleg!
 Narszpi riad, felébred,
 látja, hogy zordan üget
 három lovas feléje.
 — Szetner! Kelj fel! Kelj fel már!
 Kelj fel tüstént, és fussál!
 Jaj, elveszünk, elveszünk!
 Hogy fussunk el? Mit teszünk?
 Bikaerős legények,
 nagy szál vőfénylegények
 Szetnert, Narszpít megfogják,
 erdőből kihurcolják.
 Öregasszony röptében
 Narszpít hajánál húzza,
 öregember futtában
 Szetnert üti, gyalázza.
 — Ó anyácskám, anyácskám,
 ne hurcolj meg engemet!
 Ha te engem így nevelsz,
 mimódon szeresselek?
 — Ó, Mígeder apácskám,
 ne kínozz keservesen!
 Útéled hiába hull,
 hamuból fa nem leszen!...
 Mígeder, a veszett eb,
 korbácsát fölemelte,
 a megkötözött Szetnert

dühödten ütlegette ...
Udvaron sokadalom,
mintha vón lakodalom.
Fekszik fekete földön
Szetner, mint ravatalon.

7. A KÉT LAKODALOM

Tavaszi langymeleg nap
estéhez közeledik,
faluvégi vad vadon
erősen zengedezik.
Várakozik a násznép
falukerítés mellett,
hirdetik a kérőnek,
hogy a násznép közeleg.
Ím dobogva, nyargalva
megérkezik csakhamar
övéivel, messziről
a vőlegény, Tahtaman.
Lapos orr, keskeny szemek,
haja, szakálla fakó,
lova lihegve lohol,
nézése irtóztató.
Sötét kaftán, sárga fez,
szélén pénz-dísz, sárga fény,
harisnyája hófehér ...
Díszes, gögös vőlegény.
A vőlegényi menet
énekelve közeleg,
közben kapuk csapódnak,
nyílnak és csukódnak.
A lányos ház násznépe
jó a vendég elébe,
Narszpi a kendő alatt
a nyoszolyókkal halad.
A szép leány szíve ég,
fájdalmára nincsen ír,
nézi a vén vőlegényt,
Narszpi keservesen sír.
„Ó apácskám, anyácskám,
mért adtatok el engem?
Mért kell nékem örökre
idegenbe elmennem?
Vőlegényem, Tahtaman,
nem vár reád jó élet:
én, ha lelkem meg is hal,
nem élek együtt véled.”
Jó sörrel a vőlegény,
vezeti a menetet.
Egy huzsakaszi legény
mond illő versezetet,
kezében tartva sörét
hint abból a földre szét,
megáll a fekete ló,

a vőlegény lángoló,
a vőlegény oldalán
hét lovas ül paripán,
zengve száll szilaj daluk,
felkavarja a falut.
Véget nem érő kocsik
menete sorakozik,
ostorcsapások alatt
a kapufák inganak,
jókedvű a vőlegény,
díszes a Lakodalom.
Utcaszerte reggelig
táncol a sokadalom.

(Három napig tart a dinomdánom. Az-
után a leányt új falujába viszik.)

Az ó-temető mellett
megállt a zajos menet,
búcsúzik a menyasszony,
apja, anyja vele megy,
búcsúzik őseitől,
körülötte övéi,
falu apraja-nagyja
hangoskodva kíséri.
Ott áll szegény Szetner is
édesanyja oldalán,
könnyes szemmel figyeli,
hogy megy el a drága lány.
Migeder és asszonya
lányának jókat kíván,
rokonai siratják,
könnyeiket hullatják.
Jót kívánva, búcsúzva
mozdul, indul a menet,
Szetnerre nézett Narszpi
s ím könnyei ömlenek.
Megy a menet messzire,
vad erdők visszhangzanak.
Eltűntek a rokonok.
Narszpi magára maradt.

10. NARSZPI TETTE

Kél a nap, emelkedik
föl a hegyes hegyekig,
messzi-távol tájakat
melegével melegít.
Huzsalga csuvas falut
simítja nyári sugár,
benne minden földi lény
örvendezik, táncot jár.
Sűrű arnyas erdőben
dalolnak víg madarak,
lányok mennek patakra,

hófehér hattyúcsapat.
Csak egy fehér, módos ház
örömtelen, hangtalan.
Ül némán az új asszony,
igen nagy bánata van.
Tahtaman mezőre ment,
miután jól belakott.
Ül magán az új asszony,
hordoz súlyos bánatot.

„Akaratlan asszony én!...
Anyám, apám, mit tettél
lányotokkal szegénnyel,
ki jót nem ért legénnyel!
Hétszeresen távol van
hét mérföldnyi távolban,
hetedhét határon túl
magában mind csak búsul.
Kebelében nyugtalan:
vénséges vén ura van,
ki miként kutyájával,
bánik új asszonyával.
Ó jaj, szívem szerelmem,
mért nem követtél engem?
Ó, mignem idejöttem,
magam mért meg nem öltem?
Ó, mért kell megrontómmal
egy házban élnem nékem?
Mely lassú pusztulásom!
Ó, már csak jönne végem!
Eladtak erőszakkal...
Hogy válnék vétküik jóra?
Szüleim dölyfössége
bánatom okozója.
Lettem virág-bús asszony,
mert nincs ki leszakasszon.

De hát valaki szeret...
Mért nem véd meg engemet?
Sújtana erős karja,
megrontóm szörnyethalna!
Nem! Magam el nem oltom;
elveszejttem megrontóm!
Kínomtól vállam görnyed...
Tahtaman... én megöllek!...
Csakhogy erős-e lelkem?
És majd ki rejt el engem?
Püleh isten, segélj meg,
jaj, mint is cselekedjem?
Én halok meg, vagy ő hal!
Sorsom beláthatatlan.
Tedd meg ma dolgod, méreg!...
Határoztam, de félek...”
Egész nap, háza táján
Narszpi gyötrődik árván,

fejében kábulattal,
iszonyú indulattal.

Szép Narszpi levest készít,
kavarja sebbel-lobbal,
üst alatt láng kigyója
fejét föltartva lobban.
„Hetven tengeren által
Sabadan anyó, jövel,
főztömet fűjd, varázsold,
végezz gaz kártevőmmel!
Hatvan tengeri szírten
szökken-szökkenj réz Pugan...
Szökkenj, szökken, réz Pugan,
tépd el, tépd el bilincsem!
Harminc hegy tetejében
főj levesem rézüstben,
főj kigyó, torkos férjem
fúljon pokoli füstben!”
Szép Narszpi sebbel-lobbal
vad levet kever egyre,
gyilkos levese lobbán
kigyóként keveregve.

Este jött az öreg férj,
hazatért a mezőről.
Asztala megterítve,
rajta levese gőzöl.
Kanalat fog Tahtaman,
székre tottyan egyenest.
„Micsoda jó íze van!”
dicsérgeti a levest.
Gonosz szemét forgatja,
ökleit mutogatja.
„Jó a leves. Ül mellém!”
asszonyát hívogatja.
„Én nem tudok most enni...”
Könnyei előtörnek.
Kimegy, leül. Könnyei
öntözgetik a földet.
Az ember bent a házban.
A méreg általjárja.

Eltávozott egy lélek.
Nyugodalmát meglelte.
Sorsa bevégeztetett,
lecsillapult a lelke.
A házbéli bútorok
ijesztőn magasodtak,
ahogy nézniük kellett
hideg testét uruknak.
Azután az éj leszállt,
homály sötétségre vált,
karjait meglegeti,
szép Narszpít fenyegeti.
Egy csuvas halálra vált,

helyén senki sincs neki.
 Ki itatja meg lovát?
 Jóságát ki eteti?
 Nyerítenek karámban
 az éhes igáslovak,
 szomorún, gazdátalan.
 Nincs, ki nékik enni ad.

Vad erdő sűrűjében
 zúgnak-súgnak levelek.
 Hóka csillag az égen
 röpül, ragyogva remeg.
 Huzsalgában alusznak...
 Mély a csuvasok álma.
 Szérűskert baglya szállva
 huhog, suhog a szárnya.
 Lebeg a hold hajója,
 alatta zúg az erdő.
 Nesztelen lopakodva
 Narszpi a házból eljő.
 Halk árnyként futva futton
 a szérűskerten végig
 szökik az országúton,
 vad erdő rejtekéig.
 Fehér hold fénye árad,
 más nincs, ki útját lássa.
 Csak csend, csak éji árnyak,
 csak az erdő zúgása.

(Narszpi rossz házasságának, szenvedéseinek híre eljut szülőfalujába, Szilbibe is. A szóbeszéd hatására Szetnerben elhatározás születik: megszabadítja Narszpit férjétől. Otthagyja öreg anyját, és elindul az erdőn át Huzsagal felé. A gyilkos Narszpi és a gyilkos-ságra készülődő Szetner az erdő mélyén találkoznak.)

Búvó szerelmes párra
 borul öreg tölgy árnya.
 Libben-libben lágy szellő,
 zúgni felejt az erdő.
 Foszlik a sűrű felhő,
 a Nap világa feljő,
 meleg fény gyúl, hajnallik,
 víg madárének hallik.
 Fű csúcsán harmatcseppnek
 a Nap melegét hozza,
 két bús szerelmeseknek
 fényét ajándékozza.
 Sugárzó reggel ébredt.
 Hogy is lehetne baj ma?
 Két hű szerelmes lélek
 hogy is juthatna bajba?
 De jaj, mélységes messze

rikolt fekete kánya:
 „Jaj! Jaj! Tahtaman lelke
 Narszpi lelkét kívánja!”

13. A SZÜLŐK

(A két szerelmes Szetner szegényes kunyhójában húzza meg magát. Narszpi szülei megtudják, hogy lányuk hol rejtőzik. Elmennek a viskóba, hogy magukkal vigyék a lányt. Cserébe ha új, gazdag férjet kap, fátýol borul a múltra. A könyörgő-fenyegetőző szülőkkel azonban Narszpi már öntudatosan szembeszáll.)

NARSZPI: Hajh, szüleim, szüleim,
 engemet mért vádoltok?
 Honnan vettetek jogot,
 hogy vissza szólítsatok?

ANYJA: No papa, lám, beszél mán.
 Hallod, mit mond ez a lány?

APJA: Hadd mondja a magáét!
 Elhallgass, vén boszorkány!

NARSZPI: Asszony vagyok.

Mit keresnék nálatok?

Szereznétek új urat?

Új börtönt? Új bánatot?

Nem, nem apám, nem megyek!

Sorsom beteljesedett.

Házatokban nem lakom,

vőlegényre nem lesek.

Igaz, kisdéd koromban

szerettetek ti engem,

de ma már nem tudjátok,

mi lakozik szivemben.

Kérlelve kértelek én,

hisz másért epekedtem,

zokogva könnyörögtem,

esengve esedeztem.

Hiába neveltetek,

s ha-mit kértem adtatok;

csak azért szerettetek,

hogy végül eladjátok.

Felnővén, csak egy évet

kértem még, de hiába,

apám csak szidalmazott,

anyám hajam cibálta.

Vajon hő óhajomat,

maradék egy vágyamat

mért nem teljesítitek

végső kívánságomat?

Mért adtad lányod, apám,

mohó farkas karmába?

Mert előttd egy vagyon

szent csak s méltó — a vagyon!
Én nyomorúságomban
te vagy a bűnös, nem én!
Menyasszony én nem leszek,
ha Szetner nem vőlegény!
Ó jaj, anyám, jaj, apám,
véle adjatok össze,
akkor szívünk és lelkünk
együtt marad örökre!

ANYJA: Hé, hé! Mit mond ez a lány?

Szetner maga a sátán!
Migeder, jobb ha megyünk.
Köpd le a lányt, oszt gyerünk.

APJA: Mi-i! Szetner! Emlékezz,
te rontottad meg lányom!
Nem hagyhatom, hogy lányom
füstös pór-házban háljon!
Eljön egyszer még a nap,
Lányom, magad futsz haza,
emlékeztél szavamra:
apád javad akarta.
Gyerünk hát haza, anya,
gyere no, te vén banya.
Ideje hazatérnünk.

Lányunkkal szót nem értünk.

ANYJA: Vesszetek, pusztuljatok!
aszó ágként vesszetek,
csontotok míg nem rohad,
kutyaként szenvedjete!

Lányukat megátkozva
mentek a szülők haza,
s csak kárál a vén banya,
csak nem fogy átkos szava,
hogy már a Nap is ég el,
s majd elsüllyed Migeder...
Szetner anyja sóhajtvá
megy ki a teritékkel...

14. A NÉGY HALÁL

Fáradtságos nap után
álmok jönnek, de szépek.
Szilbiben már a népek
édes álomra tértek.
Az emberek alusznak,
a sötét erdő zúg csak.
Ha kél a szél fúvása,
fölriadt lombok zúgnak.
Az erdő sűrűjéből
két szekér most kigördül,
és vonalán az útnak
a falu felé futnak.
És jaj! Halálsikoltás
hasít a némaságba,

és hallatán egy férfi
befut a néma házba.
A szekerek zörögve
fordulnak azon nyomban,
vágatnak az erdőbe,
eltűnnek a vadonban.
A zajok nőttön nőnek,
az alvók fölriadnak.
— Migedert kirabolták! —
súgják és kiabálják.
A felvégi lakosok
csoportokba verődnek.
— Mi történt itt? Mi volt itt?
egymástól kérdezzetek.
— Migedert kirabolták,
házát üresen hagyták
az átkozott kártevők,
az Istent nem ismerők.
Migedert és asszonyát
megölték mind a kettőt,
de előbb a két szolgát
vodkaival leittatták.
Szetner, hallva a sikolyt,
segítségükre futott,
s a rabló, fejszéjével
a fejét verte széjjel...

Migeder immár halott.
Jószága mi sem maradt.
Szetner szép életének
vad fejsze vetett véget.
Narszpi áll pusztá házban,
áll — nem mozdul helyéből.
Szívében malomkövek
sok kő zakatol, öröl.
Csikorgó kövek alatt
a szíve majd meghasad.
Elájul, majd föleszmél,
s fölsír, hogy magához tér.
Sírva-ríva, zokogva
Narszpi a mező felé
bandukol, távolodva
el, a Kender-völgy felé.
Nézik a falusiak,
szánó szemekkel nézik,
s estélig a mai nap
borzalmait beszélnek.

Másnap Szilbi lakói
földjeikre nem mentek,
ünnepet ünnepeltek,
odahaza pihentek.
A szép lányok sem mentek
utcahosszat sétálni,
a legények sem mertek
tréfás táncokat járni.

Csoportokba verődve
 öregek tanakodtak:
 Mígeder háza tája,
 ki lesz annak gazdája?
 Narszpi hol van? Nem jött meg.
 Keresésére küldtek.
 Mígedert meg asszonyát
 illendően elhantolták.
 Három sírgödröt ástak:
 kettőt a házaspárnak,
 egyet szegény Szetnernek,
 kit koporsóba tettek.

Indult a falu népe
 Narszpi keresésére.
 Dél lett, mikoron végre
 ráleltek tetemére.

Jött a hír lóhalálban:
 ott csüng egy fűzfaágról,
 holtan a Kender-völgyben.
 Megnyugszik majd a földben.
 Ahol halála érte,
 ott helyben eltemették,
 mogyoróvesszőt fontak,
 azzal bekerítették.
 Aztán nyugodni tértek,
 mert alkonyult, sötét lett,
 és holnap új nap támad,
 új munka, öröm, bánat.
 Csak Narszpinak nem virrad,
 örök éjén a sírnak.
 Amennyi bánat érte,
 holtáig elkísérte.

